

**КОМУНАЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
«КИЇВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ»**

**ОСВІТНЯ ПРОГРАМА
ПІДВИЩЕННЯ ФАХОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ
ВЧИТЕЛІВ ЗАХИСТУ УКРАЇНИ**

Розробники освітньої програми	Качуровський Віктор Семенович, методист центру національно-патріотичного виховання Комунального навчального закладу Київської обласної ради “Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів” Камінський Олександр Ігорович, методист центру національно-патріотичного виховання Комунального навчального закладу Київської обласної ради “Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів”
Найменування освітньої програми	Освітня програма підвищення кваліфікації вчителів (викладачів) предмета «Захист України»
Мета програми	Формування, розвиток загальних і професійних компетентностей
Цільова аудиторія	Вчителі/викладачі предмета «Захист України»
Обсяг (тривалість), що встановлюється в годинах та/або кредитах ЄКТС	72 год / 2,4 ЄКТС
Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться	Загальні компетентності: ЗК.01, ЗК.02, ЗК.03, ЗК.05. Професійні компетентності: А1 Прогностична (А1.1); А2 Організаційна (А2.1, А2.3, А2.4); А3 Оцінювально-аналітична (А3.2); А.4 Предметно-методична (А4.1); Б1 Здоров’язбережувальна (Б1.2); В1 Психо-емоційна (В1.1, В1.2); В2 Педагогічне партнерство (В2.1, В2.2, В2.3); В3 Морально-етична (В3.1); Г1 Здатність до навчання впродовж життя (Г1.1, Г1.2); Г2 Інформаційно-комунікаційна (Г2.1, Г2.2, Г2.3).
Строки виконання програми	Календарний рік
Документ, що видається за результатами підвищення кваліфікації	Свідоцтво про підвищення кваліфікації
Забезпечення розміщення освітньої програми на сайті	сайт: https://www.kristti.com.ua/

Зміст програми

№ з/п	Назва та зміст навчального модуля	Всього годин	Аудиторні			Самостійна робота
			Лекції	Семінари	Практичні	
Модуль I. Соціально-гуманітарний модуль		8	2	2	4	8
1.1.	Роль освіти у формуванні та розвитку людського капіталу	2	–	–	2	
1.2.	Філософські аспекти модернізації освіти в контексті традиції та інновацій	2	–	–	2	
1.3.	Міжнародні освітні проекти та програми	2	2	–	–	
1.4.	Національна ідентичність в історичному вимірі: між конфронтацією та співробітництвом	2	–	2	–	
Модуль II. Професійний розвиток педагогічних працівників в умовах реформування освіти		12	2	4	6	10
2.1.	Побудова індивідуальної програми професійного розвитку вчителя	4	–	–	4	
2.2.	Педагог в системі компететнісно орієнтованої освіти	2	–	–	2	
2.3.	Професійний розвиток педагогічних працівників в умовах НУШ	4	2	2		
2.4.	Критерії та індикатори оцінювання якості педагогічної діяльності	2	–	2	–	
Варіативна частина		8		8		
2.5	Психологічні аспекти створення сприятливого безпечного середовища в закладі освіти	2	–	2	–	
2.6.	Техніки та методи самозцілення та саморегуляції особистості	2	–	2	–	
2.7.	Життестійкість особистості в кризових ситуаціях	4	–	4	–	
Модуль III. Професійна діяльність учителя захисту України в умовах реформування освіти		44	2	30	14	30
Інваріантна частина		26	2	12	12	
3.1	Нормативно-правове та навчально-методичне забезпечення викладання захисту України та військово-патріотичного виховання учнів в умовах оновлення змісту освіти	–	2	–	2	
3.2	Організаційно-методичні вимоги до підготовки та проведення уроку захисту України і заходів військово-патріотичного виховання	2	–	–	2	

3.3.	Оцінювальна діяльність учителя захисту України	—	—	2	—	
3.4.	Особливості навчання учнів розділів і тем навчальної програми предмета «Захист України»	—	2	4	6	
3.5.	Організація та проведення навчально-польових занять зі старшокласниками	—	—	2	2	
3.6.	Організація військово-патріотичного виховання в закладах освіти	—	—	4	—	
Варіативна частина		18	—	18	—	
3.7.	Інклюзивна освіта: теорія і практика	—	—	6	—	
3.8.	Дії учасників освітнього процесу у разі виникнення надзвичайних ситуацій соціального, воєнного та природного характеру	—	—	6	—	
3.9.	Надання домедичної допомоги учасникам освітнього процесу	—	—	6	—	
3.10.	Формування безпекової складової професійної компетентності педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти	—	—	6	—	
3.11.	Міжнародне гуманітарне право (МГП): актуальність та практичне значення	—	—	6	—	
3.13.	Ризики, пов'язані з вибухонебезпечними предметами: інформування, алгоритм дій	—	—	6	—	
3.14.	Діджиталізація освітнього процесу	—	—	6	—	
3.15.	Освітнє середовище закладу освіти: виміри безпеки	—	—	6	—	
3.16.	Розвиток цифрової компетентності педагогічних працівників	—	—	6	—	
3.17.	ІШ як помічник учителя: практичні інструменти	—	—	6	—	
3.18.	Реалізація інтегративного підходу в освіті: інтегровані курси й уроки	—	—	6	—	
3.19.	STEM-освіта в НУШ: цифрові інструменти формування креативного та критичного мислення	—	—	6	—	
Модуль IV. Діагностико-аналітичний модуль		8	2	—	6	—
4.1.	Кваліфікаційний іспит	2	2	—	—	—
4.2.	Тематична дискусія «Професійний розвиток учителів/викладачів захисту України: сучасні аспекти та інноваційні тенденції»	4	—	—	4	—
4.3.	Вхідне та вихідне діагностування	2	—	—	2	—

Зміст занять

МОДУЛЬ 1.

Тема 1.1. Роль освіти у формуванні та розвитку людського капіталу.

Роль освіти у формуванні та розвитку людського капіталу: огляд класичних та сучасних підходів. Аналіз програм та національних стратегій розвитку людського капіталу європейських країн та України. Переваги та обмеження у розумінні ролі освіти в процесі формуванні людського капіталу. Розгляд перспектив розвитку освіти та її впливу на людський капітал у майбутньому. Реалізація інноваційного освітнього проєкту на всеукраїнському рівні за темою «Модель національного освітнього технопарку з підвищення якості освіти у викликах воєнного/повоєнного часу».

Тема 1.2. Філософські аспекти модернізації освіти в контексті традиції та інновацій.

Філософські підходи до модернізації освіти. Традиціоналізм в освіті: огляд традиційних підходів до освіти. Методологічні принципи виховання: природовідповідності, культуровідповідності та народності. Генеза проявів цих принципів у модернізації освітнього процесу від античних часів до сьогодення. Стандартизація змісту освіти. Аргументи за збереження традицій в освіті. Прогресивізм в освіті. Ідея інноваційного підходу до освіти. Аргументи за впровадження інновацій в освітній процес.

Тема 1.3. Міжнародні освітні проєкти та програми.

Співпраця з Британською Радою в Україні, Гете-інститутом в Україні, Посольством Франції в Україні, міжнародними освітніми організаціями, фондами, фундаціями. Заходи іноземних видавництв для вчителів. Проєкти та конкурси для педагогів та учнів. Проєкти Британської Ради «Навчання і викладання у важкі часи», «SWITLO».

Тема 1.4. Національна ідентичність в історичному вимірі: між конфронтацією та співробітництвом.

Поняття національної та громадянської ідентичності. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» та його статті щодо основних напрямків освітньої діяльності. Різновиди освітніх заходів, пропоновані Законом України для реалізації основних напрямків виховання національної та громадянської ідентичностей, Історична генеза української національної ідентичності: між конфронтацією та співробітництвом. Проблематика та методика національно-патріотичного, військово-патріотичного, громадянського та духовно-морального виховання. Регіональність в становленні української національної та громадянської ідентичності. Роль позашкільних заходів та позакласної роботи у формування національної та громадянської ідентичності. Пошукова та творча діяльність учнів у формуванні національної та патріотичної діяльності.

Очікувані результати за модулем 1 охоплюють:

Знання й розуміння:

- сутності людського капіталу та його впливу на соціально-економічний розвиток;
- ролі освіти у формуванні кваліфікаційного потенціалу суспільства та індивідуального розвитку кожної особистості;
- впливу освіти на здоров'я, економічний розвиток, соціальну стабільність та культурні процеси.
- суті наступних методологічних принципів виховання: природовідповідності, культуровідповідності та народності;
- способів забезпечення якості іншомовної освіти та рівного доступу до неї;

- цифрових технологій та електронних освітніх ресурсів для навчання учнів іноземної мови;
- сутності української національної ідеї;
- ролі духовно-морального фактору та духовної свідомості в справі становлення національної ідентичності, мотивації багатьох поколінь українців до захисту своєї Батьківщини.

Уміння:

- аналізувати взаємозв'язок між рівнем освіти нації та її економічними показниками;
- синтезувати інформацію щодо ефективних підходів до розвитку освіти для забезпечення сталого розвитку суспільства;
- створювати стратегії та програми розвитку освіти з урахуванням потреб сучасного ринку праці та соціокультурних вимог.
- використовувати нові досягнення в психології чи фізіології для поліпшення результативності своєї роботи.
- ефективно використовувати можливості цифрових технологій;
- використовувати у практичній діяльності сучасні тенденції викладання і навчання у закладах освіти з урахуванням упровадження дистанційного навчання;
- використовувати нетрадиційні форми уроків для підвищення мотивації учнів до вивчення іноземної мови.
- чітко і переконливо висловлювати свої думки про історичні аспекти національної ідентичності та ефективно обмінюватися інформацією з іншими.

Диспозиції (цінності, ставлення):

- підтримка принципу доступності освіти для всіх шарів суспільства, незалежно від соціального статусу чи матеріального стану;
- готовність до впровадження нових методів та технологій у освітній процес для підвищення ефективності освіти;
- усвідомлення важливості знань як основного ресурсу для розвитку суспільства та самореалізації особистості.;
- усвідомлення власної ролі у формуванні та розвитку людського капіталу як ключового чинника сталого розвитку суспільства.
- усвідомлення об'єктивної необхідності впровадження інновацій в освітньому процесі при виникненні нових наукових знань у психології, фізіології, антропології;
- усвідомлення необхідності постійного професійного розвитку;
- постійне вдосконалення мотиваційних стратегій залучення учнів до вивчення іноземних мов;
- усвідомлення ролі вчителя як фасилітатора освітнього процесу;
- усвідомлення своєї національної ідентичності, але при цьому відкритість для самокритики і вільність від націоналістичних уявлень.

МОДУЛЬ 2.

Тема 2.1. Побудова індивідуальної програми професійного розвитку вчителя.

Нормативно-правове забезпечення безперервного професійного розвитку педагогічних працівників. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Керівник закладу освіти». Визначення індивідуальних професійних запитів. Формувального індивідуального плану професійного розвитку.

Тема 2.2. Педагог в системі компетентісно орієнтованої освіти.

Виклики сучасного суспільства системі освіти. Основні принципи освіти ХХІ століття. Зміна пріоритетів в освітньому процесі від накопичення знань до розвитку життєвих навичок – ключових компетентностей. Вчитель – агент змін: коуч, фасилітатор, тьютор, модератор в

індивідуальній освітній траєкторії дитини. Вимоги до педагога Нової української школи.

Тема 2.3. Професійний розвиток педагогічних працівників в умовах НУШ.

Основні ідеї та принципи НУШ. Аналіз впливу освітньої реформи НУШ на зміни в педагогічній практиці. Ключові аспекти професійного розвитку в умовах НУШ. Роль педагога у процесі реформування освіти. Визначення інструментів та методів професійного розвитку педагогів. Перспективи професійного розвитку вчителів в контексті НУШ.

Тема 2.4. Критерії та індикатори оцінювання якості педагогічної діяльності.

Поняття «критерії оцінювання» та «індикатори якості педагогічної діяльності», їх взаємозв'язок та значення у педагогічній практиці. Розгляд основних видів критеріїв якості педагогічної діяльності відповідно до вимог «Абетки для директора». Пояснення та приклади індикаторів, що відображають кожен з цих критеріїв. Практика оцінювання та самооцінювання педагогічної діяльності. Застосування критеріїв та індикаторів педагогічної діяльності до підготовки до проходження сертифікації та атестації.

Очікувані результати за модулем 2 охоплюють:

Знання й розуміння:

- основних принципів та підходів до побудови індивідуальної програми професійного розвитку вчителя;
- складових професійної компетентності педагога;
- вимог та особливостей професійного розвитку педагогічних працівників в контексті НУШ;
- взаємозв'язку між основними принципами Нової української школи та потребами сучасного суспільства;
- ролі педагога як каталізатора особистісного розвитку учня в умовах нової парадигми освіти;
- сутності критеріїв та індикаторів в оцінюванні якості педагогічної діяльності;
- взаємозв'язку між виконанням критеріїв та досягненням освітніх цілей та завдань;
- сучасних тенденцій розвитку освіти

Уміння:

- аналізувати власний досвід, навички та потреби для визначення пріоритетів у професійному розвитку;
- розробляти стратегії та дії для досягнення поставлених цілей;
- планувати свій професійний розвиток, враховуючи вимоги НУШ та потреби власної педагогічної практики;
- упроваджувати засоби самовдосконалення та підвищення кваліфікації для постійного професійного зростання;
- аналізувати педагогічну діяльність з використанням різних критеріїв та індикаторів якості освіти;
- організовувати освітній процес відповідно до компетентнісного підходу

Диспозиції (цінності, ставлення):

- позитивне ставлення до постійного вдосконалення своєї професійної компетентності;
- усвідомлення відповідальності за власний професійний розвиток;
- готовність до впровадження нових педагогічних ідей та технологій для покращення власної професійної діяльності;
- здатність об'єктивно оцінювати власну педагогічну діяльність та готовність до безперервного професійного розвитку;
- важливість власного професійного розвитку для реалізації освітніх стандартів;

- готовність до впровадження нових підходів та технологій у свою роботу на основі результатів оцінювання

Тема 2.5. Психологічні аспекти створення сприятливого безпечного середовища в закладі освіти.

Поняття безпечного і здорового освітнього середовища. Причини недостатнього рівня розбудови безпечного і здорового освітнього середовища в сучасних навчальних закладах. Указ Президента України Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі. Цілі, завдання, очікувані результати реалізації Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища. Умови розбудови безпечного і здорового освітнього середовища. Особливості спілкування дорослих, що актуалізують агресивну поведінку учнів. Спілкування як фактор психопрофілактики агресивної поведінки учнівської молоді. Організаційні аспекти протидії булінгу в закладі освіти.

Тема 2.6. Техніки та методи самозцілення та саморегуляції особистості.

Підходи до реагування на наслідки надзвичайних ситуацій. Основні принципи надання психосоціальної допомоги. Ресурсність, модель подолання стресу М. Лаада (BASIC PH). Емоційні порушення у дітей різних вікових категорій, вплив стресу на успішність навчання учнів. Шляхи відновлення ресурсного стану в умовах війни. Збереження психологічного здоров'я під час самоізоляції, дієві техніки самодопомоги. Особливості зниження рівня тривожності в учнів.

Тема 2.7. Життєстійкість особистості в кризових ситуаціях.

Психічне здоров'я та психосоціальна підтримка: зміст понять. Надзвичайні ситуації. Благополуччя людини. Взаємозв'язок проблем психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в надзвичайних ситуаціях. Визначення понять «стрес», «життєстійкість». Забезпечення необхідних умов для подолання гострої реакції психіки людини на стрес. Опановування прийомами, які сприяють управлінню стресом та відновленню емоційної рівноваги в надзвичайних ситуаціях. Стратегії подолання стресу.

Очікувані результати за модулем 3 охоплюють:

Знання й розуміння:

- емоційного інтелекту та його складових;
- психологічних основ емоційно-вольової саморегуляції;
- принципів цілісності душі та тіла людини, фізичного та психічного;
- стресових емоційних станів та екологічних (конструктивних) способів вираження емоцій;
- алгоритму роботи з тривожними думками;
- важливості самоусвідомлення та напрацювання навичок емоційно-вольової саморегуляції в професійній діяльності педагогів;
- наслідків впливу стресових емоцій на стосунки з оточуючими та здоров'я педагога;
- психологічних особливостей різних видів спілкування;
- правил і технік конструктивної комунікації;
- можливостей діагностування та попередження конфліктів у педагогічній взаємодії;
- проблемних зон щодо налагодження безконфліктної професійної та особистої взаємодії;
- розвитку психологічної стійкості та резильєнтності.

Уміння:

- відновлювати психічну рівновагу та перебувати у ресурсі;

- застосовувати психологічні методи та техніки саморегуляції: керувати диханням, тонусом м'язів, техніки заземлення, постукування; трансформувати тривожні думки та самотійно знижувати стан внутрішньої тривоги;
- створювати психологічно безпечний освітній простір;
- уживати превентивні заходи щодо конфліктів і булінгу;
- моделювати ситуації, що потребують критичного мислення й нестандартного розв'язання проблем;
- вибудовувати діалогове навчання з усіма учасниками освітнього процесу як рівноправними партнерами;
- здатність працювати в команді з усіма учасниками освітнього процесу;
- надавати психосоціальну підтримку в кризових умовах/ситуаціях.

Диспозиції (цінності, ставлення):

- самоповага й повага до інших людей, справедливість, гідність, чесність, турбота;
- готовність до змін;
- взаємодія з усіма учасниками освітнього процесу, гнучкість й адаптивність;
- педагогіка партнерства.

МОДУЛЬ 3.

Тема 3.1. Нормативно-правове та навчально-методичне забезпечення викладання захисту України та військово-патріотичного виховання учнів в умовах оновлення змісту освіти.

Нормативно-правове забезпечення захисту України, цивільного захисту та охорони життя і здоров'я. Навчально-методичне забезпечення викладання захисту України та військово-патріотичного виховання. Система національної безпеки України. Законодавство України про оборону, військову службу. Спрямованість освітнього процесу на удосконалення загальновійськової підготовки захисників і захисниць України. Набуття знань про функції Збройних Сил України та інших військових формувань, їх характерні особливості.

3.2. Організаційно-методичні вимоги до підготовки та проведення уроку захисту України і заходів військово-патріотичного виховання.

Компетентнісний підхід до організації освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти з урахуванням ключових компетентностей як результату готовності до захисту України. Ключові аспекти організації та методика проведення уроків захисту України. Вказівки щодо підготовки матеріалів для уроків, вибору методів та форм роботи з учнями, а також врахування індивідуальних особливостей. Розробка інтерактивних і цікавих завдань, спрямованих на формування патріотичних цінностей та активної громадянської позиції.

3.3. Оцінювальна діяльність учителя захисту України.

Види оцінювання навчальних досягнень учнів. Рівень компетентності, бали та критерії оцінювання якості знань, умінь і навичок учнів. Використання контрольних вправ для підсумкового оцінювання знань і умінь учнів.

3.4. Особливості навчання учнів розділів і тем навчальної програми предмета «Захист України».

Зміст розділ та тем програми предмета «Захист України». Особливості навчання учнів з розділів вогнева та тактична підготовка. Моделювання бойових ситуацій та їх розкриття, основні події в процесах ведення збройної боротьби, розв'язування вогневих задач на ураження противника як процес знищення цілей вогнем з різних видів зброї. Інноваційні методики проведення тем з домедичної допомоги.

3.5. Організація та проведення навчально-польових занять зі старшокласниками.

Орієнтовний план проведення навчально-польових зборів/занять. Теми які виносяться на навчально-польові збори/заняття та особливості їх проведення. Сучасні виклики щодо проведення навчально-польових зборів/занять та шляхи їх вирішення.

3.6. Організація військово-патріотичного виховання в закладах освіти.

Інтеграція військово-патріотичного виховання у навчально-виховний процес закладу освіти через різноманітні форми та методи роботи з учнями. Особливості проведення військово-патріотичних заходів. Роль педагогічного колективу, батьківської громадськості та місцевих громадських організацій до спільної роботи з організації військово-патріотичного виховання. Формування учнівського колективу, який бере активну участь у військово-патріотичних заходах, змаганнях тощо. Вдосконалення роботи з військово-патріотичного виховання шляхом аналізу результатів та впровадження інноваційних підходів.

Очікувані результати за інваріантним фаховим модулем 4.1. охоплюють:

Знання й розуміння:

- вимог законодавства України про національну безпеку і роль Збройних Сил в захисті незалежності і територіальної цілісності держави;
- вимоги міжнародного гуманітарного права та Статутів Збройних Сил України щодо форм і методів ведення збройної боротьби;
- риси основних видів бою та володіння зброєю для досягнення бойового завдання.

Уміння:

- оцінювати комунікативну ситуацію і приймати професійне рішення та планувати комунікативні дії;
- володіти культурою відповідно до правил поведінки учасника бойових дій;
- моделювати бойові ситуації та розкривати, основні події в процесах ведення збройної боротьби;
- розв'язувати вогневі задачі на ураження противника як процес знищення цілей вогнем з різних видів зброї;
- проводити розрахунки для прогнозування можливих результатів бойових дій;
- діяти при загрозі та застосуванні противником зброї масового ураження та виникненні надзвичайних ситуацій техногенного, природного, соціального та воєнного характеру;
- самостійно знаходити, аналізувати та добирати необхідну інформацію, обробляти її, зберігати та передавати її за допомогою технічних засобів та інформаційних технологій.

Диспозиції (цінності, ставлення):

- усвідомлення значення військової справи для розвитку патріотичної особистості та шанування державних символів України, які концентровано виражають провідну роль нації у становленні власної держави;
- усвідомлення важливості знань та мислення під час постановки чи виконання бойових завдань;
- розуміння катастрофічного впливу ядерної, хімічної та біологічної зброї як руйнівної сили;
- розуміння впливу військових дій та надзвичайних ситуацій різного характеру на природу.

Варіативний фаховий модуль

Тема 3.7. Інклюзивна освіта: теорія та практика Організація інклюзивного освітнього середовища: алгоритм дій закладу освіти.

Принципи та практичні аспекти створення інклюзивного освітнього середовища в закладах освіти. Ідентифікація потреб учнів з особливими освітніми потребами, розробка індивідуальної програми розвитку, індивідуальних навчальних планів. Підтримка педагогів у розвитку адаптивних методик навчання, а також створення безбар'єрного фізичного та соціального середовища. Розвиток рівності, толерантності та розуміння різноманітності серед учнів, сприяння їхньому повноцінному включенню в суспільство. Організація професійного розвитку педагогічного колективу з питань інклюзивної освіти, сприяння співпраці з батьками учнів з особливими освітніми потребами, впровадження системи моніторингу та оцінювання ефективності інклюзивного середовища.

Тема 3.8 Психолого-педагогічний супровід інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Роль та функції психологів та педагогів у створенні сприятливого середовища для навчання та розвитку кожного учня, незалежно від його особливостей. Методи та стратегії психолого-педагогічного супроводу, спрямовані на індивідуалізацію навчального процесу, підтримку соціально-емоційного розвитку учнів, а також виявлення та вирішення можливих труднощів. Взаємодія з батьками учнів та іншими учасниками освітнього процесу з метою підтримки та співпраці у створенні ефективного інклюзивного середовища. Кращі практики та інноваційні підходи до психолого-педагогічного супроводу, спрямовані на забезпечення успішного навчання та розвитку всіх дітей.

Аналіз концепційного та теоретичного базису психолого-педагогічного супроводу інклюзивного навчання, зокрема, використання теорій розвитку, психології виховання та соціальної педагогіки. Адаптаційні стратегії та індивідуальний підхід до кожного учня з урахуванням його потреб, можливостей та особливостей. Взаємодія психологів, педагогів та інших спеціалістів у сфері освіти для ефективного розвитку інклюзивних практик та спільного розв'язання проблем.

Тема 3.9. Урахування вікових та індивідуальних особливостей дітей з особливими освітніми потребами в освітньому процесі.

Вплив вікових особливостей на навчання та розвиток дітей з різними видами особливих освітніх потреб, включаючи інтелектуальні, фізичні, емоційно-психологічні та соціальні аспекти. Індивідуальні особливості кожного учня: ступінь функціональних можливостей, стиль навчання, інтереси та потреби, а також специфічні особливості, пов'язані з конкретними освітніми труднощами. Стратегії та методики адаптації освітнього процесу до врахування цих особливостей з метою забезпечення успішного навчання та розвитку кожного учня. Співпраця між педагогами, психологами, батьками та іншими учасниками освітнього процесу у створенні індивідуалізованих підходів до навчання та підтримки дітей з особливими освітніми потребами. Аналіз теоретичних підходів до вивчення вікових та індивідуальних особливостей дітей з особливими освітніми потребами: теорія розвитку, психологія виховання та специфічні теорії, пов'язані з особливими видами порушень розвитку. Сучасні підходи та методики, спрямовані на індивідуалізацію освітнього процесу з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей з особливими освітніми потребами: диференціація завдань, використання різноманітних методів навчання та оцінювання. Практичні приклади та рекомендації щодо урахування вікових та індивідуальних особливостей у процесі планування та виконання навчальних програм для дітей з різними видами особливих освітніх потреб. Інноваційні підходи у сфері освіти,

спрямовані на максимальне врахування потреб та індивідуальних особливостей кожного учня.

Очікувані результати за варіативним фаховим спецкурсом

Знання і розуміння:

Освоєння теоретичних засад інклюзивної освіти, її цілей, принципів та основних концепцій. Розуміння того, що інклюзивна освіта ґрунтується на ідеї включення всіх учнів у освітній процес, незалежно від їхніх особливих освітніх потреб. Знання історії розвитку інклюзивної освіти та міжнародних стандартів.

Знання методів та підходів до реалізації інклюзивної освіти в закладах освіти, включаючи розробку індивідуальних програм розвитку та індивідуальних навчальних планів та програм, використання різноманітних методів навчання та оцінювання, а також підтримку соціально-емоційного розвитку учнів.

Розуміння важливості співпраці між усіма учасниками навчального процесу, включаючи вчителів, батьків, психологів та інших спеціалістів, у досягненні спільної мети - створенні інклюзивного середовища, яке забезпечує розвиток кожного учня.

Уміння:

Здатність аналізувати теоретичні підходи та концепції інклюзивної освіти, включаючи її історію розвитку та міжнародні стандарти.

Вміння застосовувати засоби та методи інклюзивної педагогіки для створення сприятливого освітнього середовища для всіх учнів, враховуючи їхні індивідуальні особливості та потреби.

Навички співпраці та комунікації з батьками, колегами та іншими учасниками навчального процесу для ефективної реалізації інклюзивної освіти.

Здатність до оцінювання ефективності інклюзивного середовища та розробки стратегій для його подальшого вдосконалення.

Вміння виявляти та адаптувати навчальні матеріали та методики з урахуванням різних особливих освітніх потреб учнів.

Вміння ефективно застосовувати теоретичні знання про інклюзивну освіту у практичній діяльності навчальних закладів та сприяти успішному навчанню та розвитку всіх учнів.

Диспозиції (цінності, ставлення):

Розвинена повага до різноманітності – цінність індивідуальності кожного учня та важливість створення середовища, де кожен може розвиватися та відчувати себе прийнятим.

Усвідомлення справедливості, рівності права всіх дітей на якісну освіту та доступ до освітніх можливостей, незалежно від їхніх особливих освітніх потреб.

Розуміння труднощів, з якими можуть зіткнутися діти з особливими освітніми потребами, відчуття емпатії. Виявлення толерантного ставлення до інакшості та готовність до співпраці та взаєморозуміння з усіма учасниками освітнього процесу. Відкритість до нових знань та методів, використання можливостей вивчення нових підходів та методик, спрямованих на покращення інклюзивної практики. Відкритість до використання інноваційних засобів та стратегій для досягнення кращих результатів у навчанні та розвитку всіх учнів.

Відповідальність, розуміння важливості своєї ролі у створенні інклюзивного середовища та готовність до співпраці з колегами, батьками та іншими учасниками освітнього процесу для досягнення спільної мети – успішного.

Питання для самостійного опрацювання

1. Мотивація як засіб саморозвитку й самореалізації педагогічних працівника.
2. Технології психологічної підготовки педагогічних працівників до роботи в умовах сучасних соціально-економічних змін.
3. Новий освітній простір: мотивація, безпечність та безперешкодність.
4. Особливості укладання навчальної програми за модельною навчальною програмою предмета «Захист України».
5. Планування освітнього процесу із захисту України.
6. Активні методи навчання здобувачів освіти на уроках захисту України.
7. Ігровий метод навчання на уроках захисту України.
8. Особливості індивідуалізації освітнього процесу на уроках захисту України.
9. Особливості залучення до освітнього процесу учасників бойових дій, волонтерів тощо.

Рекомендовані джерела

1. Абетка інклюзивності і толерантності: науково-популярне видання ІГО «Соціальна синергія». Київ: Видавництво «Теза», 2020. 30 с. URL: <https://bit.ly/3FQSmDs>
2. Аксініна І., Войтанішек О., Саніна О. Педагогічний коучинг: новація в шкільному менеджменті. *Директор школи*. 2018. № 23-24, С. 10-20.
3. Алгоритм дій місцевих органів виконавчої влади органів місцевого самоврядування, органів управління освітою, керівників закладів освіти щодо забезпечення укриття учасників освітнього процесу. URL: <https://bit.ly/3YnKDDS>
4. Андрущенко О.О. Сутність феномену «рефлексивні вміння педагога». *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2016. Вип. 51 (104), С. 67-73.
5. Бахтіна Г. П. Інформатизація суспільства та проблема «кліпового мислення». URL: <http://kpi.ua/1102-7>.
6. Безпека під час навчання: рекомендації щодо організації укриття. URL: <https://bit.ly/3YITGVN>
7. Бех І.Д. Рефлексія у духовному «Я» особистості. *Рідна школа*. 2011. № 8-9, С. 9-14.
8. Бобровський М.В., Горбачов С.І., Заплотинська О.О. Абетка для директора. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. Київ : Державна служба якості освіти, 2019. 240 с. URL: <https://bit.ly/3WgK1Ou>
9. Богомолець О.В. Екстрена медична допомога (догоспітальні протоколи) : посібник / за ред. Богомолець О.В., Рощіна Г.Г. Київ : Юстон, 2016. 211 с. : іл.
10. Богомольний Б.Р., Кононенко В.В., Чуєв П.М. Медицина екстремальних ситуацій: навч. посіб. Одеса: Одеський держ. мед. ун-т, 2001. 412 с. URL: <https://bit.ly/3BypwoI>
11. Богосвятська А., Кудрик Л. Комунікативна компетентність педагога-коуча. *Зарубіжна література в школах України*. 2020. № 4, С. 12-17.
12. Військові статuti Збройних Сил України. К., 1999. 209 с
13. Воронова С.В. Коуч-технологія для директора школи. *Управління школою*. 2018. № 31-33, С. 80-94.
14. Вукіна Н.В., Дементієвська Н.П., Сущенко І.М. Критичне мислення: як цьому навчати: наук.-метод. посіб. / За наук. ред. О.І. Пометун. Харків, 2007. 190 с.
15. Галузяк В.М. Рефлексія у структурі особистісно-професійної зрілості вчителя. *Теорія і практика управління соціальними системами*. Щоквартальний наук.-практ. журнал.

- Харків : НТУ «ХП». 2008. №4, С. 17-25.
16. Глузман О.В. Базові компетентності: сутність та значення в життєвому успіху особистості. *Педагогіка і психологія : Вісник НАПН України*. 2009. № 2 (63), С. 51-60.
 17. Головань М.С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. *Вища освіта України*. 2008. № 3, С. 23-30.
 18. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Харків: Віват, 2022. 512 с. (Серія «Саморозвиток»).
 19. Грицак Я., Комаров О. Шлях становлення української ідентичності. 2021 р. URL: <https://bit.ly/3ERW4L5>
 20. Гуревич Р.С. Формування інформаційної компетентності майбутніх учителів засобами мультимедійних технологій. *Наукові записки. Серія: Педагогіка*. 2007. С. 38-41.
 21. Гусак В.М. Нові ролі педагога у контексті реформ сучасної української школи. *Педагогіка партнерства як основа розвитку суб'єктів освітньої діяльності в умовах НУШ*: матеріали наук.-практич. конф. URL: <http://conf.zippo.net.ua/?p=79>
 22. Деякі питання організації та проведення супервізії : наказ МОН від 18.10.2019 №1313. URL: <https://bit.ly/3Vm9jeg>
 23. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: підручник, 3-тє вид., випр. Київ : Академвидав, 2015. 304 с.
 24. Домедична допомога (алгоритм маніпуляції): методичний посібник / В.О. Крилюк та ін. Київ, 2015.
 25. Домедична допомога в умовах надзвичайних ситуацій: практичний посібник / П.Б. Волянський та ін. Київ: ФОП Панов А.М., 2016. 148 с.
 26. Дубицький А.Е., Семенов І.А., Чепкий Л.П. Медицина катастроф. Київ: Здоров'я, 1993. 462 с.
 27. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Автор-укладач Н.П. Наволокова. Харків : Вид. група «Основа», 2009. 176 с.
 28. Євтух М.Б., Пінковська Е.А., Черкашина Т.В. Методики особистісно-професійного самовдосконалення суб'єкта педагогічної діяльності на засадах самопізнання : навч.-метод. посіб. : для педагогічних працівників. Черкаси : Видавець Чабаненко Ю.А., 2015. 400 с.
 29. Євтух М. Б., Черкашина Т. В. Педагогічна система самопізнання і особистісно-професійного самовдосконалення : підручник. Черкаси : Видав. Чабаненко Ю. А., 2017. 348 с.
 30. Про екстрену медичну допомогу : Закон України від 05.07.2012 р. № 5081-VI
 31. Ілліна О.В. Проблема вмінь, необхідних для організаторської діяльності вчителя, в історії педагогічної думки. *Вісник Житомирського державного педагогічного університету*. 2018. № 24, С. 63-66.
 32. Інклюзивне навчання в закладах загальної середньої освіти: керівництво для тренерів: навч.-метод. посіб. Київ, 2018. 174 с.
 33. Руснак І.С., Мірненко В.І. Інноваційна військова освіта: стан та перспективи розвитку. *Військова освіта: зб. наук. праць НУОУ ім. Івана Черняхівського*. 2021. № 2 (44), С. 7–17.
 34. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: метод. посіб. / авт.- уклад: О. Пометун, Л. Пироженко. Київ : АПН, 2002. 136 с.
 35. Ісаєва Г. Метод проєктів – ефективна технологія навчання. Підручник для директора. Київ : Плеяди, 2005. № 9-10, С.4-10.
 36. Календар морально-патріотичних цінностей сучасного школяра: науково-методичний посібник / Н.М. Степанова, В.С. Кудін. Черкаси : видавець Чабаненко Ю.А., 2020. 152 с.
 37. Калініна Л.М. Реформування освіти в Чеській республіці. Вересень. 2013. № 1-2 (62-63), С. 10-24.
 38. Книш І.В. Кліпове мислення як норма та прояв геніальності. Нові виміри духовності на початку XXI століття : матеріали VI Міжнародної on-line конференції (24-25 травня

- 2018 року, Сумський державний університет) / за ред. проф. І.П. Мозгового. Суми : ФОП Цьома С.П., 2018. С. 48-49.
39. Коберник О.М. Проєктивна педагогіка і національна школа. *Шлях освіти*. 2006. № 7, С. 7-9.
 40. Кобинець Я. Підходи Нової української школи, або Шлях до дитячого серця. URL: <https://bit.ly/3Fjy05x>. (Дата перегляду: 30.11.2022)
 41. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 р. № 5403-VI. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2013, № 34-35, ст. 458.
 42. Козира В.М. Технологія розвитку критичного мислення у навчальному процесі: навч.-метод. посіб. для вчителів. Тернопіль: ТОКІППО, 2017. 60 с.
 43. Коноваленко Ю. Тьютори, Едвайсери, Коучі, Фасилітатори, Ментори, Наставники – розбираємось хто це. 2017. URL: <https://bit.ly/3UjIRjX>
 44. Конституція України. Основний закон. Київ, 1996. URL: <https://bit.ly/3Wl5vu3>
 45. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : розпорядження КМУ від 14.12.2016 № 988-р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-p>
 46. Костюк А.В. Емоційний інтелект та шляхи його розвитку. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. № 2, С. 85-89.
 47. Кочурова О. В. Динаміка професійної ідентичності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 12*. 2019. Вип. 25 (49), С. 200-205.
 48. Кремень В.Г. Світ знання : людина, наука, освіта. Київ : Знання України, 2016. 87 с.
 49. Кугуєнко Н.Ф. Активні та інтерактивні методи навчання як фактор забезпечення педагогіки успіху. *Джерело пед. майстерності*. 2008. № 2, С. 32-37.
 50. Лук'янова Л.Б. Освіта дорослих: теоретичні і методологічні засади : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2012. 272 с.
 51. Лукіяничук А.М. Модель розвитку професійної ідентичності майбутніх педагогів. *Проблеми сучасної психології: збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України* 2010. Вип. 7, С. 370-381.
 52. Любчак Н.М. Проєктні технології: сутність та особливості використання у навчальному процесі. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія: Педагогічні науки. 2014. Вип. 122, С. 144-150.
 53. Макаренко В.М., Туманцова О.О. Як опанувати технологію формування критичного мислення. Харків : Вид. група «Основа», 2008. 320 с.
 54. Максименко С.Д. Рефлексія – шлях до продуктивного самовизначення. *Психолог*. 2005. № 1, С. 19-22.
 55. Манько В.А. Проблемне навчання як актуальна науково-педагогічна проблема. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. 2006. Вип. 25, С. 102-106.
 56. Матюха Г.В., Салло Ю.В. Організація групової роботи на уроках англійської мови. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2013. С. 271-274.
 57. Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу в школах у 2022/2023 навчальному році / М-во освіти і науки України. Київ, 2022. URL: <https://bit.ly/3VVlO0D>
 58. Мірошник О.Г. Професійно-педагогічна рефлексія у вимірах основних сфер професійної активності вчителя. *Психологія і особистість*. 2015. №1 (7), С. 162-173.
 59. Модельні навчальні програми. URL: <https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/>
 60. Моргун В.Ф. Емоційний інтелект у багатовимірній структурі особистості. *Постметодика*, 2010. № (6) 97, С. 2-15.
 61. Опис цифрової компетентності педагогічних працівників / Н. Морзе та ін. Ел.фахове видання *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. 1-53. Київ, 2019.

- URL: <https://bit.ly/3ineA6B>
62. Москаль Ю. Ідентифікація й ідентичність у суспільному форматі теоретичного аналізу. *Психологія і суспільство*. 2016. № 1, С. 96-112.
 63. Навчальна кінезіологія: проста гімнастика для мозку. URL: <https://bit.ly/3XKqdVt>
 64. Про організацію навчання окремих категорій немедичних працівників навичкам надання першої невідкладної медичної допомоги : наказ МОЗ України від 02.03.2009 р. № 132
 65. Про затвердження порядків надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах : наказ МОЗ України від 16.06.2014 р. № 398
 66. Про удосконалення підготовки з надання домедичної допомоги осіб, які не мають медичної освіти : наказ МОЗ України від 29.03.2017 р. № 346
 67. Нещадим М.І. Військова освіта в Україні: історія, теорія, методологія, практика. Київ, 2019. 253 с.
 68. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н.М. Бібік. Київ: Літера ЛТД, 2019. 208 с.
 69. Овчаренко О.П., Лазар А.П., Матюшко Р.П. Основи радіаційної медицини: навч. посібник. Одеса: Одес. держ. мед. ун-т, 2002. 208 с.
 70. Олійник П. Перша медична допомога. Львів: «Сполом», 2004. 157 с.
 71. Онопрієнко О.В. Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів: сутність і методика здійснення. *Український педагогічний журнал*. 2016. № 4, С. 36 – 42.
 72. Організація і надання першої медичної допомоги населенню в надзвичайних ситуаціях : навч. посіб. для студ. вищ. мед. навч. закл. II-IV рівня акредитації / В.С. Тарасюк та ін.; ред. В.С. Тарасюк. Вінниця : Нова Книга, 2007. 144 с.: рис., табл.
 73. Основи безпеки життєдіяльності в умовах бойових дій : методичні рекомендації для позашкільця / М-во освіти і науки України. Київ, 2022. URL : <https://bit.ly/3VVlO0D>
 74. Пометун О.І., Сущенко І.М. Основи критичного мислення: метод. посіб для вчителів. Дніпро: ЛІРА, 2016. 156 с.
 75. Палько Т.В. Психологічна програма розвитку рефлексії вчителів в умовах післядипломної педагогічної освіти. *Актуальні проблеми психології*. 2014. Т. 1. Вип. 41, С. 163-168.
 76. Перцевий Ю.В., Вершиніна І.В., Філько Л.Г. Хімічна зброя. Бінарний урок з основ цивільного захисту та хімії. Основи захисту Вітчизни. 2013. № 9, С. 14–16.
 77. Петрушкевич О. Ненасильницьке спілкування у школі – міф чи реальність? URL: <https://bit.ly/3EWB2eB>
 78. Побірченко Н.А. Психодіагностика професійної ідентичності майбутніх вчителів : методичні рекомендації. Київ : БЦФ ТОВ «Дельфін», 2010. 45 с.
 79. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання. Посібник для вчителя. Київ, 2014. 280 с.
 80. Пометун О.І. Нова українська школа: розвиток критичного мислення учнів початкової школи : навч.-метод. посіб. Київ : Вид. дім «Освіта». 2020. 192 с.
 81. Про затвердження Порядку підготовки та підвищення кваліфікації осіб, які зобов'язані надавати домедичну допомогу : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.11.2012 р. № 1115
 82. Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641 : наказ МОН від 06.06.2022 № 527 (із змінами, внесеними згідно з наказом МОН від 23.06.2022 №586). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>
 83. Про деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників : Постанова КМУ від 21.08.2019 № 800 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ від 27.12.2019 №1133). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#Text>.

84. Про забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення : Закон України від 24.02.1994 р. № 4004-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1994, № 27, ст. 218. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text>
85. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту : Постанова КМУ від 09.01.2014 №11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-%D0%BF#Text>
86. Про затвердження Положення про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій та зв'язку у сфері цивільного захисту : Постанова КМУ від 27.09.2017 №733. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-2017-%D0%BF#Text>
87. Про об'єкти підвищеної небезпеки : Закон України від 18.01.2001 р. № 2245-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2001, № 15, ст. 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-14#Text>
88. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Голос України*. 2017. 27 верес. (№ 178-179). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
89. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2020, № 31, ст. 226. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
90. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 05.12.2015 № 389-VIII-XII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2015, № 28, ст. 250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
91. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України. Затверджено Законом України N 548-XIV від 24.03.1999 р. (зі змінами та доповненнями), що визначає загальні
92. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» : наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 р. № 2736-20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>
93. Пучков І. Використання змішаного навчання при підготовці вчителів початкових класів. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля*. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2017. № 1 (13), С. 260-264.
94. Сак Т. Індивідуальне оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі: навчальний курс та науково-методичний посібник Київ: СПД-ФО Парашин І., 2011. 101с. URL: <https://cutt.ly/lnUhQDL>
95. Самопізнання і самовдосконалення в схемах, формулах, таблицях: навчально-методичний посібник / за заг. ред. Е.А. Пінковської, Т.В. Черкашиної; уклад. А.В. Аносова. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю А., 2018. 152 с.
96. Санітарний регламент для закладів загальної середньої освіти : наказ МОЗ України від 25.09.2020 №2205, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 10.11.2020 за №1111/35394. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#Text>
97. Сенчина Н.Г. Формування педагогічної рефлексії учителів гуманітарних спеціальностей у післядипломній освіті : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2019. 22 с.
98. Дії населення в умовах надзвичайних, несприятливих побутових та нестандартних ситуацій: практичний посібник / М.А. Скидан та ін.; за заг. ред. М.А. Скидана. Київ: Атіка, 2007. 92 с.
99. Смагіна Т.М. Зміщення акцентів з hard skills на soft skills в підвищенні професійної компетентності педагогів у системі післядипломної освіти. *Розвиток професійної компетентності педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти регіону: збірник матеріалів конференції*. Житомир, 2017. С. 21-29.
100. Ставкова С. До питання вивчення та використання супервізії як соціальної

- технології. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2016. № 3, С. 178-190.
101. Степико М.Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування : монографія. Київ : НІСД, 2011. 336 с. URL: <https://bit.ly/3uQpcxT>
 102. Стіл Дж., Мередіт К., Темпл Ч. Методична система «Розвиток критичного мислення у навчанні різних предметів»: Підготовлено для проєкту «Читання та письмо для розвитку критичного мислення» / Науково-методичний центр розвитку критичного та образного мислення «Інтелект». Київ: Міленіум, 2001. 104 с.
 103. Стрельников В. Ю. Роль емоційного інтелекту у забезпеченні здоров'я людини. *Постметодика*, 2010. № (6)97, С. 15-21.
 104. Теорія та практика змішаного навчання : монографія / В. Кухаренко та ін. ; за ред. В. Кухаренка. Харків : Міськдрук, 2016. 284 с.
 105. Технології професійного розвитку педагогів: навч.-метод. посіб./ упорядники: Т.М. Сорочан, М.І. Скрипник; Держ. вищ. навч. закл. «Ун-т менедж. освіти». Київ, 2016. 231 с. URL: <https://bit.ly/3j19Fso>
 106. Технології розвитку критичного мислення учнів / Кроуфорд А., Саул В., Метьюз С., Макінстер Д.; наук. ред., передм. О.І. Пометун. Київ: Плеяди, 2006. 220 с.
 107. Тимошко Г.М. Управління формуванням професійного здоров'я педагогів. *Проблеми освіти: Наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України*. Київ, 2015. Вип. 83. Част. 2, С.102-107.
 108. Удовиська Т.А. «Кліпове мислення» молоді: особливості прояву у процесі навчання (до постановки проблеми). *Вища освіта України : теорет. і наук.-метод. часопис*. 2013. Вип. 31. Т. VIII (50), С. 407-416.
 109. Урок, що розвиває критичне мислення. 70 методів в одній книзі: навч.-метод. посіб. / О.І. Пометун. Київ, 2020. 104 с.
 110. Фісун О.В. Педагогічна фасилітація як багатозначний феномен. Зб. наук. праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С.Сковороди. «Засоби навчальної та науково-дослідної роботи», 2010. Вип. 34, С.133-139.
 111. Цуркан Т.Г., Красій Н.Б. Шлях до успіху особистості – через проблемне навчання. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 10 (54), С. 313-318.
 112. Чепіль М.М., Дудник Н.З. Педагогічні технології: навч. посіб. Київ : Академвидання, 2012. 224 с.
 113. Черкашина Т.В. Сучасні педагогічні практики: педагогічна система самопізнання і особистісно-професійного самовдосконалення: навчально-методичний посібник для педагогічних працівників. Черкаси : Видавець Чабаненко Ю.А., 2019. 162 с.
 114. Чернявська А. Емоційний інтелект – запорука успішного навчання. *Молодь і ринок*. 2012. № 12, С. 136-139.
 115. Швець, Т. Тьюторські компетенції, або Чому не кожний вчитель може стати тьютором. 2018. URL: <https://bit.ly/3irvxgm>
 116. Шлейхер А. Найкращий клас у світі: як створити освітню систему 21-го століття / перекл. з англ. Г. Лелів. Львів: Літопис, 2018. 296 с.
 117. Шуневич О.М. Фасилітативний підхід як умова трансформаційного навчання вчителів у післядипломній освіті. *Суспільні дисципліни як засіб формування цивілізаційної компетентності здобувачів освіти: матеріали I Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції*. Рівне, 2018. С. 219-224.
 118. Ярохін О.С. Збірка навчальних презентацій з предмета «Захист Вітчизни». Основи захисту Вітчизни. 2013. № 10С. 14–16.